

MƏQALƏ

Bədirxan Əhmədli

Azərbaycan-Asiya ədəbi əlaqələri şöbəsinin müdiri
filologiya elmləri doktoru, professor

bedirxan@mail.ru

33*1 (16) 2020*

Rabindranat Taqor: kiçik hekayələrin böyük ustası

Rabindranat Taqor benqal ədəbiyyatında hekayə janrının tanınmış və həm də ən böyük nümayəndələrindəndir. Benqal ədəbiyyatında bu janr ondan bir qədər əvvəl meydana çıxsada, Taqor bu sahədə novator hesab edilir, çox zaman isə janrın banisi sayılır. Taqora qədər bəzi müəlliflər hekayə yazsalar da, onlardan heç biri novellaçı kimi şöhrət tapmamışdır. Hekayələrindəki üslub və təhkiyə, süjet sənətkarlığı, obraz yaradıcılığı, yüksək romantika, dərin realizm, incə psixologizm, poetiklik və lirizm, dramatiklik, məişət hadisələri kontekstində ictimai münasibətləri təsvir etmək və sair yenilikçiliyini təmin edən faktorlardandır.

İlk hekayəsi “Haqq-hesab”dakı dərin realizm bir qədər də Azərbaycan tənqidi realistlərinin yaradıcılığı ilə səsləşir. Hekayədə beş oğuldan sonra qızı olan Ramşundor Mitranın ailəsi fonunda başına gələn hadisələr təsvir olunur. Sonbeşik qızları olarkən sevincək Nirupoma¹⁷ adını qoyan ata gələcəkdə onu nə gözlədiyindən xəbərsiz idi. Nirupomanın ərə getmək vaxtı gələndə ailənin qayğıları başlayır. Qayğıkeş ata qızına münasib adaxlı axtarmağa başlayır və bir oğlu olan Raybahadurla¹⁸ qohum olmağa razılaşır. Oğlan adlı-sanlı nəsiləndən olsa da, indi yoxsullaşmışdı. Oğlan atası yoxsulluğunu qız atasından istədiyi cehizlə aradan qaldırmaq üçün ondan on min

Bədirxan Əhmədli. Rabindranat Taqor: kiçik hekayələrin böyük ustası

¹⁷ Nirupoma - hind dilində əvəzsiz deməkdir.

¹⁸ Raybahadur - ingilis müstəmləkə hökuməti tərəfindən verilən yüksək rütbədir.

rupi cehizlik istədi. Adaxlı vəkil idi və buna görə də qız atası Ramşundor onu əldən çıxarmamaq üçün götür-qoy etmədən razılığını verir. Ancaq bu pulu toplamaq çətin olduğundan pula gedən nəyi varda sataraq bir hissəsini düzəldib qudasına verir. Lakin pulun bir hissəsi qalırdı. Adaxlı evləndikdən sonra uzaq bir yerə iş yerinə getdiyindən gəlin qayınata ilə qaldı. Qayınata isə gəlinə göz verib işıq vermir, incidir, təhqir edirdi. Atası və qardaşları ilə də görüşməyə qoymurdu. Ata yenidən böyük faizlə sələmə pul götürür ki, qızını bu zülümdən qurtarsın. Hətta evini belə satlığa qoyur. Lakin oğlanları buna razı olmur. Vaxt keçir, Nirupoma gündən-günə xiffətdən və heç nə yeməməkdən zəifləyirdi. Ata pulları tapdıqda artıq gec idi. Niru ölmüşdü. Ata yalnız onun dəbdəbəli dəfninə gəlib çıxı bilir. Hekayə gözlənilməz sonluqla bitir. Dəfn bitdikdən sonra Raybahadurun arvadı oğluna yazdı: “Oğlum, biz sənə başqa arvad tapmışıq. Tez məzuniyyət al, qayıt evimizə”.¹⁹

Taqor hekayədə hind qızlarının və qadınlarının hüquqsuzluğunu, hind cəmiyyətinin onlardan bir alver vasitəsi kimi istifadə etməsini reallıqla təsvir edir. Bununla da hind qızlarının məruz qaldıqları və artıq köhnəlmiş, ədalətsiz adət və qaydaları tənqid edirdi. Yazıçı demək istəyir ki, keçmiş adətə görə cehizi olmayan bir qızın ərə getməsi və ya xoşbəxt ola bilməsi çox çətinidir. Çünki qızların hüquqları yoxdur və onların ərə getməsi atanın maddi imkanına bağlıdır. Yazıçı əsas diqqəti rəhmsiz, hər şeyi pulla ölçən, oğlunun xoşbəxtliyini istəməyən Raybahadur obrazını sənətkarlıqla yaradır. Onun qəlbində azacıq da olsa mərhəmət hissi oyanmır. Oğlunu gəlinindən ayırır, ona əzab verir. Beləliklə, namuslu, ismətli, lakin bədbəxt Niru çox gənc yaşında həyatı tərk edir. Müəllif keçirilən dəfn mərasiminin çoxlu məsrəf və təntənə ilə olmasına acı istehza ilə yanaşır.

“Poçtmeyster” hekayəsində isə lirik təhkiyə əsasdır; Ulapur kəndində gənc bir poçtmeysterin həyatı təsvir olunur. Balaca bir kəndə sahibkar çalışıb fabrikin nəzdində açdırdığı kiçik bir poçt şöbəsində əslən kəlkətəli olan gənc müdir işləyirdi. Lakin ona burada çox çətin və darıxdırıcı keçirdi. Adam az idi, özü də ona-buna qoşulmazdı, ona görə də nə dostları, nə də tanışları vardı. Maaşı da çox az idi. Buna görə də yeməyini özü hazırlamağa məcbir idi. Bunun üçün də kənddən Roton adlı yetim bir qız onunla qalır, yeməyini bişirir, ona kömək edirdi. Rotonla yalnız bəzi buyuruqlar verməklə danışırdı. Bəzən isə Roton anası, bacısı, ailə üzvləri haqqında danışırdı. Bu adamlar haqqında o qədər danışmışdı ki, Rotonun qəlbində artıq onların obrazı yaradılmışdı. Roton onlar haqda danışarkən, “ana”, “didi”, “dada”, -deyə danışırdı. Boş vaxtlarında poçtmeyster Roton əlifba öyrədirdi. Artıq o, oxuyub yazmağı bilirdi. Havanın yağışlı bir günündə poçtmeyster xəstələnir. Roton ona qulluq edir. Bir qədər yaxşı olmuşdu ki, poçtmeyster ona buradan gedəcəyini bildirdi. Getməyini bununla əlaqələndirirdi ki, buranın havası ona düşür, hər şey darıxdırıcıdır... Ərizəyə mənfi cavab gəlsə də, poçtmeyster buradan getməkdə qərarlı idi.

Hekayə lirik səciyyə daşıyır, müəllif Rotonla poçtmeyster münasibətlərindəki lirizmi gözlənilməz sonluqla bitirir. Bu cəhətdən onu novella da adlandırmaq mümkündür. İkisi də darıxır, poçtmeyster də bir qədər kənddən aralandıqdan sonra

qayıtmağı beynindən keçirir, lakin yanılmaqdan qorxur. “Alver” hekayəsindən fərqli olaraq yazıçı həyatı bir qədər də lirik-romantik şəkildə təsvir edir.

“Ağılsız Ramkanai” və “Miras” hekayələrinin mövzusu bir-birinə yaxındır. Hər iki hekayədə mirasdan söhbət gedir. Birinci hekayədə ölüm ayağında olan Quruçoronun etdiyi vəsiyyətin yaxınları arasında mübahisə yaratması, ikincidə isə evdən qaçmış Nitay Pala edilmiş vəsiyyətin qəribəliyi təsvir edilir.

“Ağılsız Ramkanai” hekayəsində Ramkanai ölüm ayağında olan qardaşından vəsiyyətini etməsini istəyir. Qardaşı vəsiyyətində bütün var-dövlətini, mal-mülkünü həyat yoldaşına bağışlaması barədə vəsiyyətnaməyə qol çəkir. Vəsiyyətnaməni Ramkanai özü yazır. Ancaq vəsiyyətnamə edildikdən sonra evdə mübahisə düşür. Ramkanainin arvadı və oğlu belə hesab edirlər ki, buradan onlara da pay düşməli idi. Ramkanai da düşünürdü ki, vəsiyyətnamə o qədər də əhəmiyyət daşımır, sonra buna əncam çəkmək olar. Ramkanai arvadı və oğlu mal-mülkün ələ keçirilməsində mane olacağını nəzərə alaraq Ramkanai bir neçə günlüyə Bonaresə göndərib, özləri də saxta vəsiyyətnamə düzəldərək onu ələ keçirməyə çalışırlar. Hekayə gözlənilməz sonluqla bitir. Məhkəmə Quruçoronun arvadının xeyrinə bitir. Lakin gözlənilməzlik bunda deyildi. Onda idi ki, ifadə verdikdən sonra Ramkanai vəfat edir. Onun vəfatı vəsiyyətnamədə gözü olanları “Kaş bir az qabaq öləydi”, - deyə təəssüflənməyə məcbur edir.

“Miras” hekayəsində isə yazıçı xəsis qoca Coqonatx Kundonun simasında öz övladına qarşı ifrat xəsislik göstərən daşürəkli bir sələmçinin obrazını yaradır. O, evində yeməyə, paltara o qədər də pul xərcləməzdi. Onun fikrincə, qədimdə mömin adamlar çox az yeyərdi, yalnız o paltarları geyinərdi ki, onlarsız keçinmək mümkün deyildi. Lakin o başa düşmürdü ki, müasir dövrdə insan orqanizminin öz tələbləri, cəmiyyətin öz geyim formaları vardır. Oğlu evləndikdən sonra evin xərcləri artır. Arvadı öldükdə isə oğlu anasının ölümündə atasını günahlandırdı və ölümünə bais olduğunu dedi. Atasını onunla razılaşmadıqda isə oğlu evdən baş götürüb gedir. Atasını onun bu qərarı ilə dərhal razılaşır, hətta sevinir. Lakin bir müddət keçdikdən sonra ona yaşamaq çətin olur, evdə rahat otura bilmədiyindən küçələri dolaşırdı. Bir gün küçədə Nitay Pal adlı bir nadinc uşağa rast gəlir. O, evdən qaçıb bu kəndə gəlmişdi. O, uşağı evə aparır və bütün var-dövlətini ona verəcəyini bildirir. Həm də onun bütün şiltaqlıqlarına dözürdü. Bütün kənd əhli qocanın buna necə dözdüyünə təəccüb qalırdı. Elə bu zaman Nitay Palın atasının uşağı axtardığı xəbəri çıxır. Coqonatx uşağı gizlətdiyi mirasın yanına aparır və burada gizlənməsini, atası getdikdən sonra bu mirasa sahib olacağını vəd edir. Nitay Palın atası qocanın evdən getmiş oğlu idi. O, qocadan oğlunu verməsini xahiş edir. Lakin qoca xaraba məbəddə uşağı gizlətməmiş, üstünü isə torpaqlamışdı. O, indi ağlayaraq “Ata”, -deyə uşaq səsi eşidirdi. Başına hava gəlmişdi.

Yazıçı, Coqonatx Kundonun daxili aləmini ziddiyyətli təsvir edir: bir tərəfdən, kövrək qəlbli, həssas bir baba kimi evindən qovduğu balaca nəvəsinin dalınca göz yaşı axıdır, digər tərəfdən isə öz doğma övladının zəruri ehtiyaclarını təmin etmək, hətta xəstə gəlinə dərman almaq üçün bir pəysə verməyən xəsis bir pul düşgünü olaraq göstərir. O, bu pulları sələmə vermək yolu ilə yığmışdır. Lakin onu xərcləməyə

əli gəlmir, yer altında gizlədir. O, çoxdan bəri həsrətində olduğu sevimli nəvəsini bilməyərəkdən sehirləyən qayda pul kisələrinə qurban edir. Yazıçı qoca Kundonun xəsisliyi və tamahkarlığının başına hava gəlməsinə səbəb olur. Oğlan uşağını diridir qayda basdırdıqda heç kəsin bu mirasdan istifadə edə bilməyəcəyinə arxayın olur. Qoca Kundonun pula etdiyi ehtiraslı pərəstiş onda insan təbiətini və insanlığa xas olan bütün nəcib sifətləri puç edir.

R. Taqor "Müəllim" hekayəsində sadə xalq içərisindən çıxmış birinin təhsil alıb kiçik məmur sifətilə işə düzəlməsi yolunda qarşılaşdığı böyük çətinlikləri göstərir. Qoca ana başqa evlərə gedib yemək bişirir, çəltik döyərək günəməzd işləyir ki, oğlu Xorləl ibtidai məktəbi qurtarsın. Ailə çətinliklə də olsa buna nail olur; istedadlı gənc təhsilini artırmaq üçün Kəlkətəyə gedir. Lakin ən böyük çətinlik də bundan sonra baş verir, Xorləl yaşamaq üçün iqtisadi çətinlik içində boğulur. Taqor ailənin və gənc qəhrəmanın durumunu belə təsvir edir: "Xorləlin anası həmişə başqa adamlardan, onların iltifatından asılı idi. Buna görə də, oğlu lap uşaqlıqdan hər şeydən məhrum olmağa öyrəşmişdi. O, cürbəcür qadağan və məhdudluqları poza bilmirdi. Yoxsulluq ona nə uşaqlıq sevinclərini, nə də uşaqlıq dəcəlliklərini dadmağa imkan verməmişdi. O, yoldaşlarından kənar gəzib vaxtını cırıq kitablar və sınıq qrifellər arasında təklikdə keçirmişdi"²⁰.

Xorləl çətinliklə də olsa buna dözür və kolleci bitirməyə müvəffəq olur. Kolleci bitirmək belə onun kimi adama xoşbəxtlik gətirmir, çünki "hörmətli bir adamdan zəmanəti yoxdur". "Əgər o, imtahanları versə belə, - Taqor deyir, - yenə də iş tapa biləcəyinə ümid yoxdur... İş tapmaq çox çətindir".

Yazıçı demək istəyir ki, müstəmləkə olan Hindistanda hətta ali təhsilli adamın belə qisməti işsizlik və dilənçilikdir. Xorləl obrazı ilə hətta cüzi məmur maaşı alanların ağır həyat tərzini təsvir olunurdu. Onu hər yerdə aldadır, təhqir edirlər. Hətta ondan çoxları borc pul alıb qaytarmırlar. Yazıçı bununla pul hakim olan burjuaziya cəmiyyətində satqınlıq və rüşvətxorluq baş alıb getdiyini göstərir. Getdikcə cəmiyyətdə insana xas olan namusluluq, təmənnəsizlik, alicənablıq kimi sifətlər yox olub gedir. İndi cəmiyyətdə varlanmaq xatirinə, pulun hökmü ilə hər şey edilir. Dövlətli Odxorləl babunun oğlu Benqopal xırda qulluqçu Xorləldən (öz keçmiş müəllimindən) üç min rupiyə dövlət pulunu oğurlayır. Xorləl bu pulları onun atasından istəyəndə isə acı istehzalar və təhqirlər eşidir, Odxorləl babu onu polisə verəcəyi ilə də hədələyir. Bu kimi hadisələr Xorləli çox üzür. Arzu edirdi ki, gecəyarısı hamı yatanda və onu təhqir edəcək bir adam olmayanda, o anasının yanına gedib başını onun dizinə qoyub yatsın. Həyatdakı amansız gerçəkliklər ona əzab verir.

"Daliya" hekayəsinin fakturası tarixi bir hadisədən götürülsə də, yazıçı onu müasirləşdirib, yeni məzmun qatı ilə bəzəyib. Hekayədə tamamilə məğlub olmuş Şah Şucanın Auranqlebin²¹ qabağından qaçarkən Arakan racisinə pənah gətirməli olduğu rəvayət təsvir edilir. Onun üç gözəl qızı da yanında idi. Lakin Arakan racisi qızları öz oğlanlarına almaq istədi. Racinin bu hərəkəti Şah Şucanı qəzəbləndirir. Belə olduqda racinin əmri ilə Şah Şuca və onun qızlarını dənizin ortasına apardılar və

²⁰ Taqor R. Seçilmiş əsərləri. V c., B., 1964, s. 182

²¹ Auranqleb (1658-1707)-Hindistanda Böyük Monqol sülaləsi imperatorlarından biri

orada batırmaq istəyirlər. Bu zaman ata öz əlilə kiçik qızı Əminəni çaya atdı, böyük qızı özünü öldürdü, ortancıl qızı Culikhanı Şah Şucanın sədaqətli xidmətçilərindən biri Rəhmət Əli xilas etməli oldu. Şah özü isə bu mübarizədə həlak oldu. Əminə bir balıqçının toruna düşdü və balıqçı onu çıxarıb öz qızı kimi kasıb komasında böyütdü. Bu müddətdə Arakan racisi öldüyündən onu oğlu əvəzlədi. Rəhmət Əli Arakan racisinin yanında qulluğa girmiş, Culikha da bacısı Əminənin yanına gəlmişdi. Bacılar burada sakit yaşayır, ancaq atalarının intiqamı haqqında düşünürdülər. Əminə “Biz bacıları Allah ona görə ölümdən qurtarıb ki, atamızın intiqamını alağ. Mən sağ qalmağımıza başqa səbəb görmürəm”, - deyə qarşısına atasının düşməni Arakanın oğlundan intiqam almağı qoymuşdu. Lakin bir şah qızının bir Arakan balıqçısının daxmasında bunu həyata keçirməsi mümkünsüz görünürdü. Yazıçı hekayəyə üçüncü bir obrazı daxil edir. Bu Daliya idi. Daliya tez-tez bu balıqçı komasına gəlir, Əminə ilə söhbətlər edirdi. Culikha yeni gəldiyindən onu tanımırdı. Lakin açıq görürdü ki, bacısı ilə Daliya arasında yaxın münasibət var. Daliyanın Əminəyə çox köməyi dəyir, günlərini bir yerdə keçirirdilər. Lakin Daliya özünü, kimliyini heç zaman Əminəyə tanıtmamışdı.

Bu yaxın münasibətdən istifadə edərək Əminə Daliyaya bu yerlərin racisinin yerini soruşur. Səbəbini soruşduqda Əminə xəncəri ilə onu öldürəcəyini bildirir və beləliklə, planını Daliyaya açmalı olur. Əvvəlcə Daliya bu sözə bir qədər təəccüb edir, ancaq sonra bacıların nifrət yağan gözlərinə baxaraq bunu bir zarafat hesab edir. Hətta bacıların bu hərəkətinə gülür. Ertəsi gün Rəhmət Əli Culikhaya bir məktub göndərir. Məktubda yazılırdı ki, Arakan racisi hansı yollasa iki bacının yerini öyrənmiş, hansı yollasa Əminəni görmüş və indi sarayda Əminə ilə toya hazırlıq görülür. Bacıların planlarından xəbərdar olan Rəhmət Əli “İntiqam almaq üçün bundan yaxşı fürsət ələ düşməz”, - deyə fikrini bildirirdi. Bacılar bunu Allahın istəyi kimi qələmə verirlər və atalarının qisasını almaq üçün öz borclarını yerinə yetirməli olduqlarını düşünürlər. Bu zaman Daliya bacıların yanına gəlir və onların planlarını eşidərkən mənalı şəkildə gülümsəyir. Əminə ona Raciyə ərə gedəcəyini bildirir. Lakin məsələnin mahiyyətini də açır: “Əgər mən Racini öldürsəm, bir də geri qayıtmayacağam”. Daliya Əminənin bu sözlərini eşidəndə sevinir, çünki bu sözlər ona xoş bir şey vəd edirdi. Halbuki kədərlənməli idi, çünki Əminə ona yox bir başqasına ərə gedirdi.

Nəhayət toy günü gəlir. Əminə Culikhadan xəncəri alıb qoynunda gizlədir. Ancaq çox istəyir ki, Daliyanı görsün. Daliya isə bir neçə gün idi ki, yoxa çıxmışdı. İndi də buraya gəlməmişdi. Ona görə də onu saxlayan balıqçıya üzüyü verərək, bunu Daliyaya verməsini tapşırır. Toy mərasimi racinin evinə çatdıqca Əminənin ürəyi daha bərkdən döyünməyə başlayır. Onda intiqam hiss çox güclü idi. İzdivac otağının qarşısında bacısı ilə qucaqlaşib vidalaşır. Bu, sanki həmişəlik vidalaşma idi. O, tərəddüd içərisində qapının ağzında dayanır. Hekayənin sonu gözlənilməzliklə bitir. Yazıçı burada Daliya ilə raci obrazını birləşdirir: “Culikha yaxınlaşıb gördü ki, raci xıslın-xıslın, bic-bic gülür.

- Daliya! - deyə o qışqırdı. Əminə huşunu itirib yıxıldı.

Daliya tez yerindən sıçradı və Əminəni güllə dəymiş quş kimi, ehtiyatla qaldırıb çarpayuya uzatdı. Qız özünə gələndə xəncəri çıxartdı və üzünü bacısına çevirdi.

Culikha Daliyanı süzdü, Daliya isə gülümsünə-gülümsünə dinməzcə onlara baxırdı. Sivişib qınından çıxmış xəncərin polad tiyəsi parıldayır, sanki gülürdü”.²²

Yazıçı kiçik bir hekayədə intiqam hissini məhəbbətə məğlub olmasını çox təsirli və gözlənilməz şəkildə təsvir edir. Sevdidi oğlan Daliyanın raci olması Əminəni intiqam hissindən daşıdır. Çünki Daliya ilə Əminə bir-birini sevirdi.

R.Taqorun “Diridir ya ölü” hekayəsində cəhalət hadisələri təsvir edilir. Bu hekayə bir qədər də görkəmli ədibimiz Mir Cəlalın “Dirilən adam” romanı ilə səsləşir. Hekayənin süjet xətti yığcam, mənası geniş və zəngin, sonluğu novellavaridir. Bütün hekayələrindəki novellaçılıq bu hekayənin də əsas xüsusiyyətlərindəndir. Hekayədə heç kimsəsi olmayan zəmindar Şaradoşankorun evində yaşayan Kadomininin qəflətən ürəyinin dayanması ilə başına gələn hadisələrdən danışılır. Zəmindarın dörd brahmanı onu ölmüş bilərək təcili yandırmaq istəyirlər. Yandırılıb basdırılan ölümlər qəbristanlığı kənddən bir qədər aralıda idi, orada bunun üçün bir daxma tikilmişdi. Nökərlər meyiti daxmanın içərisinə qoyub dəfn tonqalı üçün odun gətirilməsini gözləməyə başlayırlar. Lakin vaxt ağır keçdiyindən nökərlərdən ikisi odunun nə üçün gecikdiyini öyrənmək üçün gecənin qaranlığında getdilər. Qalan iki nəfər ölünün keşiyini çəkməyə başlayırlar. Onlardan biri tütün dalınca getmək istəsə də, digəri tək qalmağa qorxaraq buna imkan vermir. Birdən onlara elə gəlir ki, nə isə tərpendi. Buna görə də qorxub qaçırlar. Bir qədər getdikdən sonra yoldaşlarının gəldiyini görürlər. Onların dördü də gəlib meyiti yerində görmürlər. Hər yanı axtarsalar da onu tapa bilmirlər. Belə olduqda sözü bir yerə qoyurlar ki, deyərik ki, buradakı odunla meyiti yandırdıq. Elə də edirlər. Kadomini isə meyit xərəyində olduğunu görüb ayağa durur. Bütün həyatı bir göz qırpımında yaddaşdan keçirir. Əvvəlcə istəyir ki, evlərinə qayıtsın, lakin onun ölmüş olduğunu bildikləri üçün bu fikrindən daşınır.

R.Taqor burada mövcud cəhalətin miqyasını göstərir. Birincisi, ürəyi getmiş adamı ölmüş bilib dərhal onu yandırmaq istəyini göstərir. İkincisi, meyitə keşik çəkən brahmanların ölüdən qorxu xofunu göstərmək istəyir. Üçüncüsü, meyitin necə yox olacağını kəsdirə bilməyən brahmanların qorxudan onu axtarmadıklarını və buna görə də meyiti əldəki odunla yandırdıklarını bildirməklə mövcud vəziyyəti yaratdıqlarını vermişdir. Bu situasiyadan istifadə edən yazıçı Kadomininin ölü və diri vəziyyətində təsvir edir. Hekayədə yazıçı bununla adamdan daha tez qurtulmanı və onlara dəyər verilmədiyini tənqid etmək istəmişdir.

R.Taqor hekayələrində hadisəçiliyə daha az yer verir, süjeti psixoloji motivlər üzərində qurur, portret yaratmağa üstünlük verir. Rus ədəbiyyatşünası İ.Mixaylova Taqorun hekayə sənətkarlığı haqqında yazır: “Taqor portret yaradarkən personajın xarici görünüşünü hərtərəfli, olduğu kimi təsvir etməyi tələb edən qədim hind poetik ənənələrindən əl çəkir. Yazıçı insanın xarakterik bir cəhətini verməyə çalışır, sonra isə hekayə boyu buna toxunur. Kuraninin obrazını yaradarkən (“Məhəbbət çələngi”) Taqor hər dəfə göstərir ki, “üzdən ceyrana oxşayırdı”, yaxud da “ceyran gözlü bu qız”. Bu priyomun köməkliyi ilə də yazıçı oxucuda o surət haqqında daha parlaq, daha dolğun təsəvvür yaradır”.²³

22 Taqor R. Seçilmiş əsərləri, 4 c., Bakı, 1964, s. 57

23 Mixaylova İ. Rabindranat taqor// Məhəbbət çələngi. Bakı, Azərneşr, 1961, s. 8

R. Taqorun hekayə yaradıcılığında qoyduğu problemlər dünya ədəbiyyatının bir çox xüsusiyyətləri ilə birləşir. Bu hekayələr həm strukturu, həm də problemlərin qoyuluşu və ciddiliyi ilə fərqlənir. Hekayələrinin tərcüməçilərindən biri S. Şamilov bu xüsusiyyətin Avropa ədəbiyyatı ilə səsleşdiyinə diqqət çəkərək yazırdı: “Bəzi Avropa tənqidçiləri Taqorun maraqlı, rəvan və səmimi yazılmış hekayələrində Valter Skottun, Balzakin, Floberin və başqalarının təsirlərini görürlər. Bu hekayələrə daha diqqətlə yanaşıldıqda, onların yaradıldığı tarixi və ictimai şəraiti öyrəndikdə, onların istər forma və istərsə də məzmun cəhətdən hind xalqı içərisində ən çox təsadüf edilən şifahi rəvayət və nağıl tərzinə daha yaxın olduğu məlum olur”.²⁴

R. Taqorun hekayələrinin dili poetik və obrazlıdır. Obrazlılıq və poetiklik məzmunu daha dərinə anlamağa kömək edir. Yazıçının dili sadədir. Hekayələrin bu xüsusiyyəti benqal təbəqələrinin hamısının əsəri başa düşməsinə imkan vermişdir. Sadəlik onun hekayələrinin əsas xüsusiyyətlərindən biridir. Benqal tədqiqatçılarının yazdığına görə, onun hekayələrinin dili Benqaliyanın danışq dilinə çox yaxındır.

Taqor hekayələrinin əsas xüsusiyyətlərindən biri adi həyat həqiqətlərini realistcəsinə təsvir etməkdən ibarətdir. Yazıçı həyat həqiqətini son dərəcə sənətkarlıqla işləyir; mövzuya poetik ruh verir. Hər bir mövzuya uyğun forma və struktur tapır ki, bu da onun üslubuna çevrilir. Adi həyat hadisələri yazıçı interpretasiyasında yenidən kəşf edilir. Son dərəcə lirik, tragik təsvirlə hadisələri maraqlı və canlı edir. Təsvir edilən obrazlar, xarakterlər oxucu yaddaşından silinmir. Obrazlarının hər biri ictimai yüklüdür; cəmiyyətdə müəyyən bir təbəqəni əks etdirir və funksionallığa malik olur. Elə mövzu və problemlər də olur ki, bunlar Taqor nəsrinin ana xəttini təşkil edir. Xüsusilə hekayələrində bu cür problemlərə geniş yer verir. Bunlardan biri hind qadınının obrazıdır. Yazıçı hind qadınlarını nəcib, vəfalı və fədakar olaraq göstərir. Taqor dərin bir ehtirasla, səmimiyyətlə hind qadınının cəmiyyətdəki yerini bəirləməyə çalışır, onları yalnız məişətdə deyil, eləcə də ictimai-siyasi proseslərdə təsvir edir. Eyni zamanda, onların məruz qaldıqları bir sıra ictimai və mənəvi təzyiqləri də verməyi unutmur. Yazıçının hind qadınına bu münasibəti Azərbaycan realistlərinin qadına münasibəti ilə üst-üstə düşür. Taqorun hekayələrində, demək olar, cəmiyyətin bütün təbəqələri - xəsislər, riyakarlar, fanatiklər, köhnəlmiş qaydaqanunlar, kasta sistemi və sair cəhətlər öz tənqidini tapır. Yazıçı bütün bunları açıq tendensiya ilə etmir, cəmiyyətin realistcəsinə təsviri fonunda verməyə nail olur. Hekayələrin bir çoxunda müstəmləkəçi ingilis məmurlarının yerli əhaliyə qarşı etdikləri özbaşınalığa qarşı etirazlar da yer alır.

24 Şamilov S. Rabindranat Taqor. Hekayələr, Bakı, Uşaqgəncnəşr, 1956, s. 4